

Історія педагогіки

УДК 37(091):7(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18764581>

Історія розвитку художньо-мистецьких шкіл України

Поліщук Олександр Сергійович

доктор філософських наук, професор, професор кафедри суспільних наук,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вул. Проскурівського підпілля,
139, м. Хмельницький, 29000, Україна - <https://orcid.org/0000-0002-9838-7105>

Барановська Валентина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва та технологій,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вул. Проскурівського підпілля,
139, м. Хмельницький, 29000, Україна - <https://orcid.org/0000-0002-0132-8361>

Халайцан Володимир Петрович

кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва та технологій,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вул. Проскурівського підпілля,
139, м. Хмельницький, 29000, Україна - <https://orcid.org/0000-0001-5333-9604>

Прийнято: 11.12.2025 | Опубліковано: 30.12.2025

***Анотація.** Мета статті – аналіз історії становлення та розвитку художньо-мистецьких шкіл України. Методи дослідження. У дослідженні застосовано історико-педагогічний, історико-хронологічний, порівняльно-історичний методи, а також аналіз, синтез і узагальнення наукових джерел.*

Результати дослідження. У статті розглянуто історію становлення мистецьких осередків Києва, Одеси, Харкова. Особливу увагу приділено впливу соціально-політичних, культурних та ідеологічних чинників на організацію освітнього процесу, структуру закладів і зміст художньої підготовки. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів мистецької освіти під час викладання дисциплін з історії українського мистецтва, культурології та педагогіки мистецтва. Матеріали роботи доцільно застосовувати при розробці навчальних програм, лекційних курсів, методичних рекомендацій і навчально-методичних посібників для студентів художніх спеціальностей. Узагальнені історичні відомості можуть слугувати теоретичною основою для подальших наукових досліджень у галузі мистецької освіти, а також бути корисними для практичної діяльності педагогів, художників і організаторів культурно-мистецьких проєктів з метою збереження та популяризації національних художніх традицій. **Висновки.** Здобуття Україною суверенітету ініціювало докорінну перебудову вищої школи на засадах відродження національних традицій. Сучасний етап розвитку художньо-мистецьких закладів вищої освіти визначається її інтеграцією до загальноєвропейського та світового культурно-освітнього простору. Основними векторами сучасної мистецько-педагогічної стратегії є: професійна компетентність (підвищення рівня художньо-творчої майстерності з орієнтацією на світові стандарти); національно-культурологічна ідентичність (визначення пріоритетів освіти як невід'ємної, проте самобутньої складової глобального мистецького процесу). Художньо-мистецька освіта пройшла шлях від вузькоспеціалізованого закладу освіти до багатoproфільного академічного центру, що забезпечує розвиток національних художніх традицій в умовах євроінтеграції. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на інтердисциплінарний аналіз, що поєднує педагогіку, мистецтвознавство та культурологію.

Ключові слова: художньо-мистецькі заклади вищої освіти, освітній процес, історична ретроспектива, мистецькі осередки, регіональні мистецькі школи, художньо-мистецька освіта, національні художні традиції, художня підготовка.

History of the development of art schools in Ukraine

Polishchuk Oleksandr

Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Sciences, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, 139 Proskurivskoho Pidpillia St., Khmelnytskyi, 29000, Ukraine - <https://orcid.org/0000-0002-9838-7105>

Baranovska Valentyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Fine, Decorative and Applied Arts and Technologies, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, 139 Proskurivskoho Pidpillia St., Khmelnytskyi, 29000, Ukraine - <https://orcid.org/0000-0002-0132-8361>

Khalaitsan Volodymyr

Candidate of Art Studies, Senior Lecturer at the Department of Fine, Decorative and Applied Arts and Technologies, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, 139 Proskurivskoho Pidpillia St., Khmelnytskyi, 29000, Ukraine - <https://orcid.org/0000-0001-5333-9604>

Abstract. *The purpose of the article is to analyze the history of the formation and development of art schools in Ukraine. Research methods.* The study applies historical-pedagogical, historical-chronological, and comparative-historical methods, as well as analysis, synthesis, and generalization of scientific sources. **Research results.** The article reviews the history of the formation of art centres in

Kyiv, Odesa, and Kharkiv. The influence of socio-political, cultural, and ideological factors on the organisation of the educational process, the structure of institutions, and the content of artistic training is described. Results of the study can be used in the educational process of art education institutions in teaching courses on the history of Ukrainian art, cultural studies, and art pedagogy. The research materials can be used in the development of curricula, lecture courses, methodological recommendations, and textbooks for students of artistic specialities. The generalised historical data can serve as a theoretical basis for further research in the field of art education, as well as be useful for the practical work of teachers, artists, and organisers of cultural and artistic projects to preserve and promote national artistic traditions. **Conclusions.** *Ukraine's attainment of sovereignty initiated a fundamental restructuring of higher education based on the revival of national traditions. The modern stage of development of higher art education institutions is characterized by their integration into the pan-European and global cultural and educational space.*

The main vectors of the contemporary art-pedagogical strategy are: professional competence (raising the level of artistic and creative mastery in accordance with world standards) and national-cultural identity (defining educational priorities as an integral yet distinctive component of the global artistic process). Art education has evolved from a narrowly specialized type of institution into a multidisciplinary academic center that ensures the development of national artistic traditions in the context of European integration. It is defined that art education has evolved from highly specialised educational institutions to multidisciplinary academic centres, which ensures the development of national artistic traditions in the context of European. Further research can be addressed to an interdisciplinary analysis that combines the fields of pedagogy, art history, and cultural studies.

Key words: art institutions of higher education, educational process, historical retrospective, art centres, regional art schools, art education, national art traditions, art training.

Постановка проблеми. Сучасні процеси уніфікації культурного простору дедалі активніше сприяють стандартизації способів життя людини, що є характерною ознакою глобалізаційних трансформацій. Водночас ці тенденції викликають зворотну реакцію з боку національних спільнот, яка проявляється у прагненні до національного культурного й духовного відродження, утвердження етнонаціональної самобутності та збереження власної ідентичності. У цьому контексті зростає суспільна активність, спрямована на охорону й розвиток етнокультурних цінностей і національних традицій, реалізація яких можлива лише за умови цілісного та системного підходу. Провідну роль у цьому процесі відіграють художньо-мистецькі заклади освіти як ключові механізми формування культурної спадщини.

Художньо-мистецькі заклади освіти постають важливим чинником відродження та розвитку національних форм мислення, світогляду й соціальної практики. В умовах реформування вони потребують глибокого осмислення культурологічних засад свого функціонування, що дозволяє зберігати баланс між відкритістю до світових освітніх тенденцій і збереженням національних традицій. Особливої актуальності набуває процес європеїзації національного культурно-освітнього простору, який передбачає узгодження європейських стандартів освіти та чинників формування міжкультурної компетентності з історично зумовленими культурними традиціями конкретної країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ретроспективний аналіз джерельної бази, що стосується різних аспектів вітчизняної системи освіти, зокрема художньо-мистецької, здійснюється низкою науковців, серед яких

В. Андрущенко, Г. Бучківська, В. Журавський, М. Згуровський, В. Кремень, В. Луговий, М. Пічкур, Л. Рижак, Л. Соколюк, В. Шейко, Р. Шмагало та інші.

Монографія під науковим керівництвом академіка В. Кременя [2] є комплексним аналітичним дослідженням сучасного стану системи освіти України та стратегічних напрямів її модернізації в умовах суспільних трансформацій. У праці здійснено системний аналіз дошкільної, загальної середньої, професійної, фахової передвищої та вищої освіти, висвітлено питання якості освіти, цифровізації, інноваційного розвитку, інтеграції в європейський освітній простір, кадрового забезпечення та управління освітньою галуззю. Особливу увагу приділено реформуванню змісту освіти, компетентнісному підходу та викликам глобалізації. Монографія окреслює стратегічні орієнтири розвитку освіти України, формує концептуальні засади освітньої політики та слугує методологічною основою для подальших наукових досліджень і управлінських рішень у сфері освіти.

У монографії Р. Шмагала [3], українського мистецтвознавця, доктора мистецтвознавства, професора, подано ґрунтовне історико-теоретичне дослідження розвитку мистецької освіти в Україні від середини ХІХ до середини ХХ ст. та окреслено ключові етапи становлення, структуризації та методології цієї освітньої сфери, яка поєднує аналіз історичних джерел із художньою рефлексією (історіографічний огляд мистецької освіти як окремої наукової дисципліни; аналіз методологічних підходів до вивчення мистецької освіти; розгляд взаємозв'язків між мистецтвом, ремеслом і освітою в культурному процесі; характеристика художніх позицій і педагогічних концепцій, що формували систему підготовки митців і педагогів у визначений період). В цьому дослідженні автор розкриває значення мистецької освіти як фундаментального чинника розвитку національного мистецтва й культури, підкреслюючи її історичну роль і методологічну самостійність у мистецтвознавчому дискурсі.

Монографія М. Пічура [4] присвячена теоретико-методичним основам системи образотворчої підготовки студентів, які здобувають освіту за мистецькими спеціальностями у вищих навчальних закладах України. У ній проаналізовано широкий спектр проблем вищої художньо-професійної освіти та окреслено ключові поняття і підходи до формування художніх умінь і компетентностей. Автор висвітлює історичні віхи становлення і розвитку теорії і практики художнього навчання, та розкриває парадигмальну методологію та концептуальні засади педагогічної системи образотворчої підготовки майбутніх фахівців.

Монографія Л. Соколюк [5] присвячена дослідженню діяльності художниці та педагога Марії Раєвської-Іванової, яка 1869 року заснувала в Харкові першу в Україні художньо-промислову школу. Авторка розглядає формування та розвиток мистецько-промислової освіти у другій половині XIX – на початку XX ст., орієнтованої на європейські мистецькі й педагогічні ідеї зближення мистецтва з промисловим виробництвом.

Наукове дослідження висвітлює важливі історичні, методологічні й соціокультурні аспекти становлення мистецької освіти на Слобожанщині, показує, як школа Раєвської-Іванової сприяла розвитку образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст., та окреслює її вплив на подальше становлення художніх закладів у Харкові

Дисертація А. Никифорова [6] присвячена історико-педагогічному аналізу становлення та розвитку теорії й практики навчання декоративного мистецтва в системі художньої освіти України XIX — початку XX століття.

Дослідження систематизує історичний досвід навчання декоративного мистецтва, окреслює його методологічні засади та визначає місце декоративної підготовки у формуванні професійної компетентності майбутніх митців і педагогів.

У дисертаційному дослідженні Г. Бучківської [7] обґрунтовано теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів із опорою на традиції українського народного декоративно-ужиткового мистецтва як важливого чинника формування національно-культурної ідентичності та художньо-педагогічної компетентності та розкрито історіографію становлення художньо-промислових шкіл України.

У своїх дослідженнях науковці переважно трактують освіту, зокрема художньо-мистецьку, як значущий чинник розвитку особистості, що базується на засвоєнні матеріальних і духовних цінностей мистецтва і культури .

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання історії розвитку художньо-мистецьких шкіл України має достатньо тривалу історію дослідження та відомих дослідників, проте досі є недостатньо узагальненим аспектом історико-педагогічних знань, в основному в теоретичній площині. Таким чином, подальші та різноаспектні дослідження цього питання, особливо в плані становлення та розвитку художньо-мистецьких закладів вищої освіти, є перспективними для вітчизняних педагогів та дослідників [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Авторами було виконано ґрунтовний аналіз історії становлення мистецьких осередків Києва, Одеси, Харкова.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Цілі статті полягали в аналізі історії становлення та розвитку художньо-мистецьких закладів вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливе місце в цьому процесі посідає мистецька освіта, яка, маючи власну концептуальну модель діяльності, найбільш повно сприяє формуванню міжкультурної компетентності, що трактується як позитивне й толерантне ставлення до культурного різноманіття. Її функціонування вирізняється багатоаспектністю та багатовимірністю культурно-освітньої діяльності, гармонійним поєднанням наукового пізнання та художнього мислення.

Розвиток художньо-мистецької освіти відбувався під впливом діяльності багатьох поколінь митців, педагогів і представників державних структур. Взаємини між діячами мистецтва та державними інституціями склалися по-різному, що позначалося на зміні освітніх парадигм, стандартів і змісту мистецької підготовки. Водночас саме заклади освіти стали основними трансляторами творчих традицій і носіями спадкоємності в системі мистецької освіти.

Аналіз історичної ретроспективи мистецької освіти, її культурної та соціальної детермінації постає фундаментальною передумовою для проектування стратегій реформування сучасної освітньої парадигми в галузі мистецтва. Об'єктивна оцінка вітчизняного досвіду потребує його аналізу в контексті загальноєвропейських освітніх тенденцій [3].

Генезис регіональних мистецьких шкіл в Україні здійснювався в умовах системної трансформації економічних, суспільно-політичних та культурних парадигм європейського простору. Зазначений процес характеризувався високим ступенем детермінації загальноєвропейськими векторами розвитку, що зумовило інтеграцію вітчизняних мистецьких осередків у глобальний соціокультурний контекст того часу.

З огляду на вищезазначене, імплементація ретроспективного досвіду в сучасну парадигму мистецької освіти набуває особливої ваги в контексті модернізації вітчизняної освітньої системи. Орієнтація на європейський ціннісний базис передбачає пріоритетність інтелектуально-творчої свободи митця та висуває нові вимоги до варіативності самореалізації особистості.

Теоретичний базис зазначеної проблематики, акумульований у вітчизняній та світовій науковій думці, на сучасному етапі інтегрується в методичну систему підготовки майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва у закладах вищої художньо-мистецької освіти. На початковому етапі художня освіта в Україні розвивалася фрагментарно, виконуючи переважно

просвітницьку функцію на базі загальноосвітніх і спеціалізованих закладів, музейних установ та короткотермінових курсів. Орієнтація на національний духовно-культурний базис сприяла виникненню специфічних форм навчання, що акумулювали традиції народного та професійного мистецтва.

Мистецькі осередки Києва, Одеси, Харкова та Львова тривалий час забезпечували і забезпечують сталий розвиток вітчизняного образотворчого мистецтва. У цьому контексті показовим для аналізу специфіки становлення професійних мистецьких шкіл є історичний шлях формування художньо-мистецьких закладів вищої освіти.

Варто зауважити, що з другої половини ХІХ ст. провідна плеяда українських митців з академічною підготовкою – передусім Т. Шевченко, а згодом М. Буяльський, І. Репін, М. Раєвська-Іванова, Микола та Олександр Мурашки – ініціювала концептуальні засади становлення національної мистецької школи.

Основну роль у соціокультурному просторі Києва відіграла Рисувальна школа М. Мурашка (1866–1901), діяльність якої стала визначальним етапом (своєрідною демаркаційною лінією), що зумовив незворотність процесів інституціоналізації вітчизняної мистецької освіти [3].

Процес формування національної системи мистецької освіти в Україні на початку ХХ століття визначався переходом від приватних інституцій до розбудови цілісної державної структури. Аналіз історичного ретроспективу дає підстави стверджувати, що меценатська модель, попри її важливість для локальних проєктів, виявилася недостатньою для забезпечення довготривалої життєздатності професійної освіти. Об'єктивна необхідність системного функціонування мистецької школи вимагала залучення державного ресурсу та створення відповідної правової бази.

Фундаментальну роль у цьому процесі відіграла Українська академія мистецтва (сучасна Національна академія образотворчого мистецтва і

архітектури), заснована у грудні 1917 року, яка стала не лише першим закладом вищої освіти художнього профілю, а й центром консолідації творчих сил, спрямованим на розбудову самобутньої національної школи.

Хронологія та етапи становлення закладу засвідчують високий рівень інтелектуальної підготовки проєкту: *концептуальний етап* (липень 1917 р.): виникнення ідеї в середовищі київської творчої еліти та її схвалення тогочасним політичним керівництвом – головою Центральної Ради М. Грушевським та Генеральним секретарем освіти І. Стешенком; *нормативно-організаційний етап* (серпень – жовтень 1917 р.): розробка статуту, що визначив правовий статус академії, та формування керівного органу – Ради академії. До її складу було обрано видатних майстрів, як-от М. Бойчук, Г. Нарбут, Ф. та В. Кричевські, О. Мурашко, чия діяльність охоплювала широкий спектр художніх напрямів: від монументалізму до книжкової графіки.

Визначальним чинником успіху нової інституції стало залучення викладачів, що репрезентували досвід провідних світових художніх центрів. Такий плюралізм мистецьких поглядів сприяв синтезу зарубіжних методик із традиціями вітчизняного мистецтва, що забезпечило швидку еволюцію української художньої педагогіки та її вихід на європейський рівень [8].

Еволюція Української академії мистецтва відображала складну динаміку взаємодії між мистецьким дискурсом та тогочасним політичним контекстом. Якщо на етапі становлення заклад характеризувався плюралізмом художніх течій, то подальший адміністративний тиск призвів до поступового витіснення концептуального розмаїття на користь офіційно підтримуваних педагогічних доктрин. Створення академії набуло статусу справи державної значимості, оскільки вперше забезпечило умови для здобуття вищої фахової освіти безпосередньо в межах України. Пріоритетною метою академії стало формування національної школи на основі етнокультурних традицій, що заклало методологічну базу новітньої вітчизняної мистецької педагогіки.

Освітній процес в Українській академії мистецтва забезпечувався професорсько-викладацьким складом (М. Бойчук, М. Жук, В. Кричевський, Ф. Кричевський, А. Маневич, О. Мурашко та ін.) та охоплював базові спеціалізації – живопис і графіку. Діяльність закладу освіти відбувалася в екстремальних умовах: відсутність стаціонарного приміщення та матеріально-технічної бази, що ускладнювалася військово-політичною нестабільністю (громадянська війна, інтервенція). Попри деструктивні зовнішні чинники, академія започаткувала основи вищої мистецької школи в Україні та стала базисом для створення унікальних художніх напрямів.

У 1920-х роках вища художня освіта в Україні пройшла шлях інтенсивної структурної перебудови. У 1922 році Академію було реорганізовано в Інститут пластичних мистецтв, а вже у 1924 році, шляхом злиття з Українським архітектурним інститутом, постав Київський художній інститут, для якого було характерним: перехід від класичних академічних канонів на користь конструктивістських та модерністських підходів; акцент на функціональності та актуальності мистецтва для нового суспільства.

На початку 1930-х років автономія художньої освіти була фактично ліквідована внаслідок партійного курсу на утвердження єдиного пролетарського мистецтва (художня реформа). Заклад отримав назву Київський інститут пролетарської мистецької культури. Насадження ідеології Пролеткульту призвело до звільнення зі складу професури фахівців, чії погляди не збігалися з офіційною партійною лінією. Це спричинило розрив із традиціями, закладеними фундаторами Академії, та перехід до жорсткої регламентації творчого процесу [9].

Таким чином, період 1920-х – початку 1930-х років став часом найвищого організаційного піднесення інституту, яке згодом було нівельоване тоталітарною уніфікацією мистецького життя.

У середині 1930-х років відбулося приєднання Одеського та Харківського художніх закладів освіти до Київського художнього інституту та було сформовано єдиний в республіці заклад вищої освіти – Український художній інститут, який згодом (1939 р.) було перейменовано на Київський державний художній інститут. Цей період характеризується відмовою від експериментів 1920-х років на користь класичної школи. Методологічна основа навчання базувалась на принципі послідовного опанування художньої майстерності, де центральне місце посідало детальне аналітичне студіювання натури. Методичне керівництво інститутом здійснювала Всеросійська академія мистецтв (згодом – Академія мистецтв СРСР). Це забезпечувало сталість та консервативність навчальних програм, орієнтованих на високий технічний рівень виконання [3].

У повоєнний період діяльність Київського державного художнього інституту характеризувався інтенсивною диверсифікацією освітнього процесу та розширенням його структурної мережі. Протягом 1940–1960-х років відбулося функціональне збагачення навчальної програми через відновлення та створення нових факультетів: графічного, художньо-педагогічного та факультет теорії та історії мистецтва.

Значні зміни у розвитку мистецької освіти у вказаний період відбувалися у Харкові, що характеризувалися трансформацією парадигм – від класичного академізму до вузькоспеціалізованого промислового спрямування. Ключовим етапом генезису регіональної школи стало відкриття у 1912 році Харківського художнього училища. Формування педагогічного колективу відбувалося за прямої участі І. Рєпіна, що забезпечило трансляцію кращих здобутків реалістичної традиції учнями Д. Кардовського та самого І. Рєпіна.

Етапи розбудови вищої школи в Харкові: у 1921–1922 рр. на базі училища було закладено фундамент закладу вищої освіти. Керівництво інститутом у різні роки здійснювали видатні постаті: скульптор Б. Коротко, пейзажист М. Бурачек, а також А. Комашко; у 20–30-х роках Харківська художня школа стала

центром концентрації творчих сил. Високий науковий рівень викладання забезпечували академік В. Воробйов (пластична анатомія) та мистецтвознавці С. Таранушенко і Д. Гордєєв; під час Другої світової війни інститут зберіг свій науковий потенціал завдяки евакуації до м. Самарканд (Узбекистан), що дозволило продовжити освітню діяльність у надзвичайних умовах [10].

У 1963 році Харківський державний художній інститут було реорганізовано у Харківський художньо-промисловий інститут, що визначило нові пріоритети, змістивши акцент з вільного мистецтва на прикладні та промислові потреби тогочасної економіки.

Трансформаційні процеси, що відбулися в системі художньої освіти Східного регіону України у другій половині ХХ століття, стали визначальними для формування нової візії взаємодії мистецтва та промисловості. Створення у 1963 році на базі академічного закладу освіти Харківського художньо-промислового інституту ознаменувало концептуальний напрям розвитку проектної культури.

Наприкінці ХХ століття інститут пройшов шлях системної модернізації, спрямованої на створення безперервного циклу фахової підготовки. У 1992 році в структурі закладу освіти було ініційовано створення художнього ліцею, що дозволило впровадити дворічну допрофесійну підготовку. Паралельно з цим було розгорнуто мережу курсів для абітурієнтів та спеціалізований факультет підвищення кваліфікації дизайнерів, що свідчило про формування гнучкої освітньої екосистеми, здатної реагувати на динамічні виклики ринку праці.

Визнанням високого науково-педагогічного потенціалу закладу освіти стало його реформування у серпні 2001 року в Харківську державну академію дизайну і мистецтв, що дозволило закладу освіти не лише зберігати національну художню культуру, а й активно інтегруватися у світовий креативний простір [10].

Організація мережі художньо-промислових шкіл на території Західної України, а також визначення та коригування змісту їхньої професійної підготовки здійснювалися під керівництвом Постійної кураторії (Комісії) у справах рукодільних осередків краєвого промислу. Ця інституція виконувала функції дорадчого органу при Краєвому Відділі у справах промисловості Галицького сейму та відіграла ключову роль у формуванні освітньої політики в галузі художнього ремесла. Активізація уваги до проблем художньо-промислової освіти та перехід до системної діяльності в цьому напрямі були зумовлені, з одного боку, зростанням суспільного інтересу до народного мистецтва, викликаного проведенням Краєвої виставки домашнього промислу у Львові в 1877 році, а з іншого – ухваленням відповідної постанови Галицького сейму від 28 серпня того ж року.

Унаслідок цих подій Краєва комісія спрямувала свою діяльність на створення та розвиток художньо-промислових шкіл, які в подальшому мали стати важливим чинником відродження й поступу традиційних осередків народних художніх промислів і ремесел. Необхідність такої підтримки була зумовлена складними умовами існування художніх промислів і дрібного ремісництва, що зазнавали значного тиску з боку фабричної промисловості. У цьому контексті художньо-промислові школи виконували функцію посередницької ланки між традиційним ремеслом і новими економічними реаліями, забезпечуючи фахову підготовку майстрів, упровадження раціональних принципів організації збуту продукції з метою уникнення надмірної конкуренції, а також адаптацію характеру ремісничих виробів до актуальних художньо-естетичних потреб населення [7].

Діяльність художньо-промислових шкіл зазначеного періоду характеризувалася значною варіативністю організаційних моделей, художньо-мистецьких напрямів, а також різноманіттям поставлених перед ними завдань і цілей. Саме цей етап став періодом інтенсивних творчих і педагогічних

пошуків, що відобразилося у формуванні та постійному оновленні навчальних планів і програм. До початку Першої світової війни на території Західної України склалася розгалужена система фахової промислової освіти.

Особливе місце в цій системі належить Львівській художньо-промисловій школі, яка стала першим подібним закладом у Західній Україні. Її заснування було ініційоване у березні 1876 року під час засідання наглядової ради Львівського художньо-промислового музею, очолюваної Л.Вербицьким [11, р.3].

Рада ухвалила рішення про створення фахової школи рисунку, основною метою якої визначався розвиток рукоділля та ремісничих промислів у Галицькому краї. Офіційне відкриття закладу освіти стало можливим після видання у грудні 1876 року відповідного розпорядження Міністерства віросповідань і освіти, згідно з яким з вересня 1877 року розпочалося навчання у Промисловій школі рисунку і моделювання при Міському промисловому музеї [7].

Подальший розвиток цього закладу освіти засвідчує його вагому роль у підготовці фахових кадрів для художньо-промислової галузі. Важливим показником якості професійної підготовки учнів Львівської Промислової школи рисунку і моделювання стала їх активна участь у численних престижних виставках загальнодержавного та міжнародного рівнів, зокрема у Відні (1880, 1889), на Краєвій виставці у Львові (1894).

У сучасних умовах заклад освіти функціонує як Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені І. Труша. Упродовж тривалої історії свого розвитку він неодноразово змінював організаційно-правовий статус і назву, що відображало еволюцію освітніх підходів та суспільно-культурні трансформації відповідної епохи. Зокрема, заклад послідовно діяв як Художньо-промислова школа (1882), Державна промислова школа (1890), Інститут пластичного мистецтва (1939), Державне художньо-

промислове училище (1940), Львівське училище прикладного мистецтва (1949), а з 1993 року – як Львівський коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені І. Труша.

Попри численні структурні та номінальні зміни, незмінними залишалися концептуальні та програмні засади діяльності цього закладу освіти. Основним напрямом його освітньої місії завжди була професійна підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі декоративного й ужиткового мистецтва, зокрема з художнього розпису, скульптури, художньої кераміки, художнього ткацтва, художньої обробки дерева та металу й інших мистецько-ремісничих спеціалізацій. Через поєднання академічної мистецької освіти з традиціями народного мистецтва коледж відіграє важливу роль у збереженні та розвитку національної культури, а також у підтримці й трансляції художніх і ремісничих традицій українського народу.

Історія створення Одеського художнього інституту тісно пов'язана з розвитком художньої освіти на півдні України та формуванням одеської мистецької школи, яка посідала важливе місце в загальноєвропейському культурному просторі. Передумови його заснування сягають другої половини ХІХ століття, коли в Одесі склалися сприятливі соціально-економічні та культурні умови для розвитку професійного мистецтва [12].

Початком інституалізації художньої освіти в Одесі вважається відкриття у 1865 році Одеської рисувальної школи при Товаристві красних мистецтв. Цей заклад освіти став одним із перших осередків системної художньої підготовки в Україні. Його діяльність була зорієнтована на академічні принципи навчання, поєднані з напрямом до реалістичних тенденцій у мистецтві та потреб місцевого культурного середовища. Значний вплив на становлення школи мали провідні художники й педагоги, пов'язані з Петербурзькою академією мистецтв, що сприяло високому рівню фахової підготовки учнів, а також її меценатами виступали відомі у місті особи: С. Воронцов, генерал-губернатор

П. Коцебу, міський голова М. Новосільський, князі Гагаріни, Манук-Бей, граф Толстих, італійський генеральний консул Кастилія, видатні архітектори Ф. Боффо, Л. Оттона, Ф. Гонсіоровський та багатьох ін. [1].

У 1885 році школа вже перейшла до власного приміщення. Ось так зусиллями одеситів різних рангів та соціального походження була побудована в Одесі школа малювання, якій у майбутньому судилося стати знаменитою «Греківкою». Вже на момент будівництва школа випустила таких знаменитих у майбутньому художників як Ю. Дмитренко, Б. Едуардс, А. Красовський, К. Костанді, П. Леруа, Ф. Рубо. У стінах цієї школи здобули першу художню освіту Н. Альтман, І. Бродський, Д. Бурлюк, П. Волокидін, М. Греков, Л. Пастернак, П. Піскарьов, О. Шовкуненко – їхні імена назавжди вписані в історію світового образотворчого мистецтва.

На початку ХХ століття Одеська рисувальна школа зазнала суттєвих організаційних і структурних змін. У 1899 році вона була реорганізована в Одеське художнє училище, яке значно розширило навчальні програми, підвищило статус закладу та поглибило професійну підготовку з живопису, скульптури, графіки й архітектурного рисунку. Саме в цей період сформувалися характерні риси одеської художньої школи, що поєднувала академізм із пленерними традиціями та увагою до світлово-кольорових ефектів.

Після революційних подій 1917 року в Україні система художньої освіти зазнала суттєвих структурних і змістових змін. Реформування закладів освіти відбувалося відповідно до нових ідеологічних та соціально-економічних вимог, що зумовило переорієнтацію освітнього процесу на поєднання художньої підготовки з виробничою практикою. У 1924 році заклад освіти був реорганізований у потужний художній комбінат із розвиненою виробничою системою навчання та отримав назву Політехнікум образотворчих мистецтв. Основною метою його діяльності стала підготовка фахівців широкого профілю, зокрема художників-монументалістів, поліграфістів і станкових митців.

Подальші інституційні зміни відбувалися у контексті централізації радянської системи освіти. У 1930 році заклад було перейменовано на Одеський художній інститут, однак уже в 1934 році він знову набув статусу училища. Ці реорганізації супроводжувалися значним скороченням кількості спеціалізованих відділень: у структурі закладу залишилися лише відділення живопису, скульптури та кераміки. Наприкінці 1930-х років освітній процес зазнав істотних кадрових втрат, оскільки училище залишила значна кількість викладачів і провідних фахівців [13].

Новий етап в історії закладу освіти розпочався наприкінці ХХ століття. У 1997 році, відповідно до рішення Уряду України, Одеське художнє училище було об'єднане з Одеським театральним-художнім та Одеським культурно-освітнім училищами в єдиний заклад освіти – Одеське театральне-художнє училище імені М. Грекова. У 2007 році відбулося відновлення Одеського художнього училища імені М. Грекова як самостійного закладу освіти. Подальший розвиток закладу завершився у листопаді 2018 року, коли училище отримало статус коледжу, що засвідчило його адаптацію до сучасних освітніх стандартів.

Сучасна парадигма мистецької освіти в Україні детермінована вектором державної освітньої політики, що відображено у фундаментальних нормативних актах: законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», а також у «Національній доктрині розвитку освіти» та «Концепції професійно-художньої освіти». Ці документи визначають комплекс стратегічних завдань, спрямованих на інтенсифікацію та якісне оновлення підготовки майбутніх фахівців художньо-мистецьких спеціальностей.

Фундаментальну основу освітнього процесу у закладах вищої художньо-мистецької освіти України становлять теоретико-методичні засади, що перебувають у нерозривному діалектичному зв'язку з прикладними підходами. Саме цей синкретизм визначає сутнісні характеристики освітнього процесу та

регламентує змістовне наповнення фахової підготовки майбутніх фахівців у галузі художньо-мистецької освіти. У центрі даної системи перебуває принцип єдності теоретичного знання та практичної діяльності, що є запорукою формування цілісної професійної особистості [14].

Висновки. Здобуття Україною суверенітету ініціювало докорінну перебудову вищої школи на засадах відродження національних традицій. Сучасний етап розвитку художньо-мистецьких закладів вищої освіти визначається її інтеграцією до загальноєвропейського та світового культурно-освітнього простору.

Основними векторами сучасної мистецько-педагогічної стратегії є: професійна компетентність (підвищення рівня художньо-творчої майстерності з орієнтацією на світові стандарти); національно-культурологічна ідентичність (визначення пріоритетів освіти як невід’ємної, проте самобутньої складової глобального мистецького процесу).

Таким чином, художньо-мистецька освіта пройшла шлях від вузькоспеціалізованого закладу освіти до багатoproфільного академічного центру, що забезпечує розвиток національних художніх традицій в умовах євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Мистецька освіта в культурному просторі України ХХІ століття: зб. матеріалів Міжнар. наук.-творч. конф., Київ, Одеса, 28–30 квіт. 2015 р. Київ: НАКККіМ, 2015. 367 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України ; редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови) ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с. (До 30-річчя незалежності України). DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
3. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта і мистецтвознавство в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів: ЛНАМ, 2022. 548 с. URL: https://manusbook.com/9096_Shmagalo_Art_Education/10/index.html

4. Пічкур М. Образотворча підготовка студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 270 с.
5. Соколюк Л. Школа Раєвської-Іванової: мистецько-промислова освіта у Харкові (друга половина XIX – початок XX ст.). Харків: Видавець Олександр Савчук, 2020. 248 с.
6. Никифоров А. М. Теорія і практика навчання декоративного мистецтва в історії розвитку художньої освіти України (XIX – початок XX ст.): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми, 2024. 538 с.
7. Бучківська Г. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 519 с.
8. Ковальчук О. Історія живописного факультету НАОМА і його роль у вихованні мистецьких кадрів та формуванні національної живописної школи України 1917–1941 років: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05. Київ, 2003. 21 с.
9. Волков С. М. Інституалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2010. 248 с.
10. Волков С. М. Мистецька освіта в реаліях соціокультурних процесів 60-х рр. *Культура України. Теорія та історія культури*. 2011. № 35.
11. Władyslawski S. Nasze szkoły zawodowe: myśli i uwagi. *Czasopismo Techniczne*. 1897. № 11. P. 127–129.
12. Луговий М. О. Одеський художній фаховий коледж ім. М. Грекова. *Енциклопедія сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-75230>
13. Декоративне мистецтво України: народне і професійне, історія і сучасність, теоретичне осмислення: колективна монографія. Кн. 2 / голов. ред. Г. Скрипник ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2025. 268 с.
14. Бокотей А., Мартинюк С. Ступенева форма навчання в системі художньої освіти України. *Мистецтвознавство України*. 2008. Вип. 9. С. 210–216.
15. Полівко Л. Ю. Порівняльний аналіз румунської та української системи освіти в контексті сьогоденних змін. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. 2023. № 12 (30). С. 302–311.

16. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень ; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.